

มาตรการ กฎระเบียบ ข้อบังคับที่สำคัญ
ทางสิ่งแวดล้อม สังคม และการบริหาร
อย่างมีธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความสามารถ
ในการแข่งขันทางธุรกิจอย่างยั่งยืน

Integrating ESG Law and Regulation in
Green Supply Chain Management:
Key Success of Business Sustainability

- : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ธนา วณิชยกอบจินดา
- : Assistant Professor Dr. Pongtana Vanichkobchinda
- : คณะวิศวกรรมศาสตร์
- : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- : E-mail: pongtana_van@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

ปัจจุบันท่ามกลางผลกระทบปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การดำรงชีพ ซึ่งการลดแหล่งกำเนิดของก๊าซเรือนกระจก เช่น เปลี่ยนการเผาไหม้เชื้อเพลิงฟอสซิลเป็นการใช้พลังงานสะอาด จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการขจัดก๊าซเรือนกระจก อย่างไรก็ตาม เมื่ออุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการบริโภคจำเป็นต้องดำเนินต่อไป ดังนั้น แนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) มาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้บรรลุบรรลุทั้ง การพัฒนา และการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับกลไกการดำเนินการทางธุรกิจการปรับกระบวนการเพื่อตอบสนองการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ใช้แนวคิดของ Environmental Social Governance: ESG ขององค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) โดยให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน ที่จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดหาสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ ทันเวลา และคุ้มค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ทั้งงบประมาณและการใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานขององค์กร โดยการบริหารความเสี่ยงของคู่ค้า การจัดซื้อเชิงกลยุทธ์ และการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Procurement) ภายใต้หลักการดำเนินงานที่มีหลักธรรมาภิบาล การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันการดูแลแรงงาน ความปลอดภัย ความรับผิดชอบต่อสังคม และดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนประกอบด้วยกฎระเบียบสำคัญของ สหภาพยุโรป อเมริกา เช่น German Du Diligence เพื่อการมุ่งปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับในเชิงรุกจะช่วยให้คุณประหยัดค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปกับการแทรกแซงด้านกฎระเบียบ นโยบายการปรับปรุงแก้ไข การติดตามตรวจสอบ และการดำเนินการในศาล ดังนั้น แนวคิดการประยุกต์ใช้ ESG กับการจัดการห่วงโซ่อุปทานนี้จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือแก่องค์กรธุรกิจพร้อมทั้งสามารถสร้างความสามารถในการแข่งขัน

คำสำคัญ: การพัฒนาอย่างยั่งยืน สิ่งแวดล้อม-สังคม-ธรรมาภิบาล ห่วงโซ่อุปทาน กฎหมาย มาตรการ

Abstract

Sustainable Development Goals (SDGs) driving the rule of the world in recent decades. A company's economic activities need to be organized in a way that takes into account how they will affect society, the environment, and corporate governance standards (ESG). This is what sustainable development means. The law and regulation developments in the field of ESG in relation to the supply chain are many. This study explores the challenges and strategies related to ESG (Environmental, Social, Governance) information disclosure within supply chains. principles in green supply chain management, focusing on the synergies and conflicts between ESG objectives and sustainable supply chain. It evaluates the strategies businesses use to align their supply chain operations with ESG criteria, emphasizing environmental sustainability, social responsibility, and governance challenges. This study identify comply European, USA, law and regulation relate to business supply chain such as German Due Diligence, (European Union (EU)-Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)).

Keywords: ESG, Green-Supply-Chain, Law, Regulation, Sustainable Development

1. บทนำ

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) นั้นเป็นปัญหาที่สำคัญและส่งผลให้เกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยที่คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change)¹ ได้ให้นิยามของการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไม่ว่าจะเนื่องมาจากความผันแปร

ตามธรรมชาติ หรือกิจกรรมของมนุษย์ แต่กิจกรรมของมนุษย์นั้นได้ส่งผลให้ภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ซึ่งก็คือ กิจกรรมที่ทำให้เกิดปริมาณก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gases) ในบรรยากาศเพิ่มมากขึ้น และเป็นเหตุให้ภาวะเรือนกระจก (Greenhouse Effect) รุนแรงกว่าที่ควรจะเป็นตามธรรมชาติ และส่งผลให้อุณหภูมิพื้นผิวโลกสูงขึ้น ที่เรียกว่า ภาวะโลกร้อน (Global warming) ส่งผลต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ด้าน เช่น การละลาย

¹ NASA "Global Climate Change: Vital Signs of the Planet", Overview: Weather, Global Warming and Climate Change, available at <<https://climate.nasa.gov/resources/global-warming-vs-climate-change/>> accessed 1 May 2024

ของธารน้ำแข็ง (glacier) อย่างรวดเร็วในเขตขั้วโลกเหนือ และเมื่อภาวะที่อุณหภูมิโดยเฉลี่ยของโลกสูงขึ้น จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของปริมาณฝน ระดับน้ำทะเล และมีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อพืช สัตว์

ต้นเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) และภาวะโลกร้อน (Global Warming) เกิดจากการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล (Fossil Fuel) มาตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม และคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ (IPCC)² ได้สรุปว่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้ชั้นบรรยากาศพื้นดิน มหาสมุทรในทุก ๆ ภาคพื้นของโลกเปลี่ยนแปลงมากขึ้นไป และยังจะเกิดขึ้นต่อเนื่องอีกหลายศตวรรษแม้การปล่อยมลพิษจะยุติลงแล้วก็ตาม

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักของการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความถี่และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น ก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างมากต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมทั้งส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในวงกว้าง ซึ่ง

ประชาคมโลกได้ร่วมกันหารือถึงแนวทางความร่วมมือเพื่อร่วมกันลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และร่วมการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)³

การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)⁴ คือ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับโลก” ที่ได้รับการรับรองจาก 193 ประเทศสมาชิกของ UN เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2015 และตั้งเป้าบรรลุการแก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในปี 2030 อีกชื่อหนึ่งถูกเรียกว่า “วาระการพัฒนา 2030” (Agenda 2030) หรือ Global Goals ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาด้วยกัน 17 ข้อ ซึ่ง SDGs เป็นหมายในระดับบริบทโลก ที่กำหนดโดยองค์การสหประชาชาติ และข้อตกลงที่สำคัญจากการประชุม COP26 ที่จัดขึ้นในปี 2564 ว่าด้วยเรื่องการควบคุมอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกไม่ให้เพิ่มขึ้น 1.5 องศาเซลเซียส เป้าหมายการปล่อยคาร์บอนเป็นศูนย์ การสนับสนุนเทคโนโลยีสะอาด รวมถึงสนับสนุนด้านการเงินในเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม⁵ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ได้มี

² IPCC. (2013). Summary for Policy Makers. In: Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, available at < http://www.ipcc.ch/pdf/assessmentreport/ar5/wg1/WG1AR5_SPM_FINAL.pdf > accessed 1 May 2024

³ World Bank, Climate Change Is a Challenge For Sustainable Development, available at <<https://climate.nasa.gov/resources/global-warming-vs-climate-change/>> accessed 10 May 2024

⁴ United Nation, Sustainable Development Goals (SDGs), available at <<https://climate.nasa.gov/resources/global-warming-vs-climate-change/>> accessed 30 May 2024

⁵ Wang, X., et al., 2023, Role of ESG investments in achieving COP-26 targets, Energy Economics Vol. 123,

การตอบสนองบริบทโลก และดำเนินตามแนวคิดในการลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ด้วยแนวทางของการเติบโตของการให้ความสำคัญถึงกรอบแนวคิดพื้นฐานของการเติบโตอย่างยั่งยืนทางธุรกิจอุตสาหกรรมว่าการเติบโตควรเติบโตโดยคำนึงถึง 3 ปัจจัยหลัก คือ สร้างผลดีต่อสิ่งแวดล้อม ใส่ใจรับผิดชอบต่อสังคม และการจัดการด้านธรรมาภิบาล (Environment: E, Social: S, Governance: G)⁶ ดังนั้น ในหลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกาจึงได้มีการออกกฎหมาย และกำหนดกฎระเบียบหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน ESG เพื่อการขับเคลื่อน และควบคุมกระบวนการทางธุรกิจและอุตสาหกรรมตลอดโซ่อุปทาน

ดังนั้น การศึกษาเป้าประสงค์นี้ ได้วิจัยและวิเคราะห์ถึงกฎระเบียบที่สำคัญจากบริบทโลก ซึ่งเป็นความท้าทายไปยังทุกภาคส่วน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบการไทยสามารถทำงานสอดคล้องกับข้อกำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะศึกษาถึงนิยามและความหมาย สถานะของกฎระเบียบที่สำคัญ ESG เพื่อเป็นประโยชน์ต่อภาคธุรกิจไทย

2. บริบทการค้าระหว่างประเทศ

(กฎหมาย ระเบียบ แรงผลักดัน)

สถาบัน Moody ซึ่งเป็นสถาบันที่มีการวิเคราะห์การค้าการลงทุนและเศรษฐกิจของโลกได้กล่าวไว้ในบทความ Moody Analytic⁷ ว่า ในบริบท

ห่วงโซ่อุปทานของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับโซ่อุปทาน การผลิต ซึ่งเป็นการผลิตทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรมของโลก ผลกระทบจากการผลิตนั้นหลากหลายและอยู่เหนือการควบคุมเมื่อภาคการผลิตขยายตัวเพิ่มขึ้น อีกทั้งการขยายตัวของฐานการผลิตในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมให้เกิดการบริโภคภายในประเทศที่เพิ่มขึ้น อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีวัฒนธรรมการบริโภคที่เติบโตขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องตามกระแสโลกาภิวัตน์และรูปแบบการผลิตซึ่งห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทและคู่ค้าของบริษัทในการผลิต และส่งมอบสินค้า ที่แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนของการได้มาซึ่งสินค้าตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การผลิต การขนส่ง ไปจนถึงการส่งมอบสินค้าหรือบริการไปยังลูกค้า ห่วงโซ่อุปทานอย่างยั่งยืน (Sustainable Supply Chain) คือ การจัดการผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีตลอดทั้งวัฏจักรชีวิตของการผลิตและส่งมอบสินค้าและบริการ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดการห่วงโซ่อุปทานมีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม สังคม และการบริหารอย่างมีธรรมาภิบาลโดยตรง

ดังนั้น การบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทาน ถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนที่จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดหาสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ ทันเวลา และคุ้มค่าในเชิง

⁶ The ESG Report, What is SDG and ESG?, available at <<https://esgthereport.com/what-is-sdg-and-esg/>> accessed 30 May 2024

⁷ Moody, The Biggest ESG Risks In Your Supply Chain, available at <<https://www.moodyanalytic.com/articles/2022/top-esg-risks-in-supply-chain>>, accessed 30 May 2024

เศรษฐศาสตร์ทั้งงบประมาณและการใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานของบริษัทฯ โดยการบริหารความเสี่ยงของคู่ค้า การจัดซื้อเชิงกลยุทธ์ และการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Procurement) ภายใต้อำนาจการดำเนินงานที่มีหลักธรรมาภิบาล การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน การดูแลแรงงาน ความปลอดภัย ความรับผิดชอบต่อสังคมและดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน⁸

อย่างไรก็ตาม บริบทโลกโดยเฉพาะกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป อเมริกา ได้การออกกฎหมายสามารถทำให้ ESG เป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาแนวคิดและหลักปฏิบัติ มีมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนที่เข้มงวด ทั้งมาตรการ กฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ดังแสดงในรูปที่ 1 โดยเฉพาะสหภาพยุโรปสร้างขึ้นจะกลายเป็นต้นแบบให้ภูมิภาคอื่น ๆ และจะกำหนด

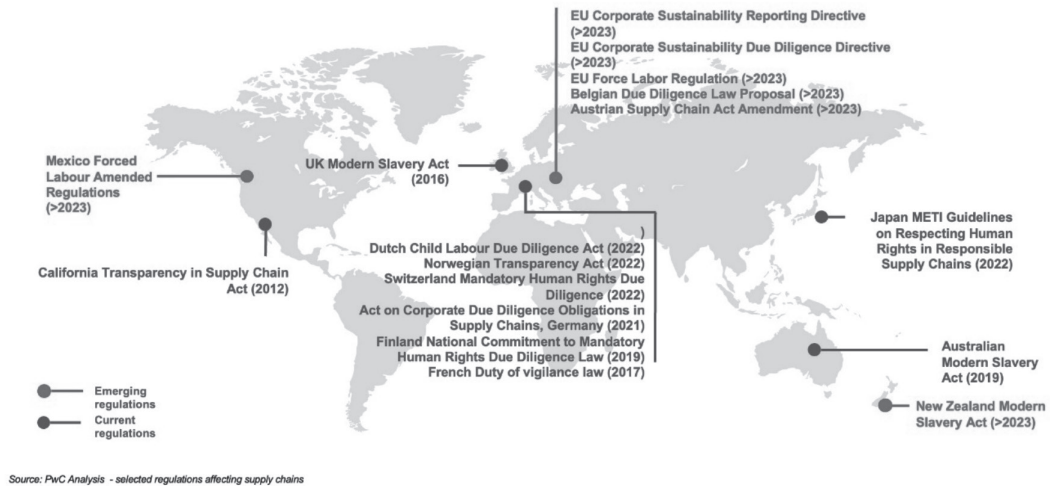
ทิศทางภูมิทัศน์ ESG กลายมาเป็นรากฐานทางกฎหมายในที่ทำงานได้ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวรวมถึงกฎระเบียบเกี่ยวกับความเสมอภาค สิทธิมนุษยชน กฎระเบียบ นโยบายการปรับปรุงแก้ไข การติดตามตรวจสอบ และการดำเนินการในศาล ดังนั้น แนวคิดการประยุกต์ใช้ ESG กับการจัดการโซ่อุปทานนี้จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือแก่ธุรกิจที่สะท้อนความรับผิดชอบต่อธุรกิจที่มีต่อผู้มีส่วนได้เสีย และการนำเสนอผลการดำเนินงานในการพัฒนาธุรกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน รวมถึงทั้งด้านการเงิน การลงทุนจากหลักปฏิบัติการลงทุนที่มีความรับผิดชอบ (Principles for Responsible Investment: PRI) และสามารถนำไปเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของ UN ซึ่งเป็นภาพใหญ่ขึ้นในระดับโลกได้⁹

⁸ Sustainable Capital Market Development Center, The Stock Exchange of Thailand, Sustainable Supply Chain, available at <<https://setsustainability.com/page/sustainable-supply-chain>>./> accessed 30 May 2024

⁹ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ส่องภาพรวมนโยบาย ESG ผลกระทบต่อภาคธุรกิจและการลงทุน, available at <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/bot-magazine/256601135GlobalTrend_ESG.html>, accessed 29 May 2024

มาตรการ กฎระเบียบ ข้อบังคับที่สำคัญ ทางสิ่งแวดล้อม สังคม และการบริหารอย่างมีธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจอย่างยั่งยืน

There are several current and emerging regulations globally

รูปที่ 1 แผนผังแสดง มาตรการ กฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ESG ทั่วโลก
ที่มา: PCW - Regulatory landscape¹⁰

3. มาตรการ กฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ESG

ในปัจจุบันหลาย ๆ ประเทศที่ผู้นำเข้าได้มีการออกกฎระเบียบและกฎหมายใหม่สนับสนุนความพร้อมในการปฏิบัติตามกฎหมายผ่านแนวทางที่รวมความเกี่ยวข้องของเขตอำนาจศาลตั้งแต่ในประเทศไปจนถึงระหว่างประเทศเข้ากับอุตสาหกรรมประเภทธุรกิจและประเด็นสำคัญอื่น ๆ ที่ต้องการสร้างผลกระทบทางธุรกิจที่มากขึ้นผ่านแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน การตรวจสอบวิเคราะห์สถานะซัพพลายเออร์การลดของเสียและการปล่อย

มลพิษและการบัญชีและการรายงานความยั่งยืนในเชิงลึก อยู่ภายใต้ข้อกำหนดของเขตอำนาจศาลใหม่ซึ่งลูกค้าหลักของคุณจะต้องให้องค์กรของคุณปฏิบัติ ในงานศึกษาวิจัยนี้ได้ยกตัวอย่างของกฎหมาย กฎระเบียบ และมาตรการสำคัญ ๆ ดังนี้

3.1) ข้อกำหนดให้องค์กรขนาดใหญ่เผยแพร่รายงานการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมแห่งสหภาพยุโรป (European Union (EU) - Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD))

¹⁰ PCW Regulatory landscape, available at <<https://www.pwc.pl/en/articles/your-suppliers-esg-profile-counts-why-and-how-can-you-best-manage-it.html>>, access 22 May 2024

Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)¹¹ คือ กฎหมายใหม่ของสหภาพยุโรป (European Union: EU) ที่กำหนดให้องค์กรขนาดใหญ่ทั้งหลายเผยแพร่รายงานการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อ EU ต้องปฏิบัติตาม ‘ข้อบังคับว่าด้วยการรายงานความยั่งยืนของบริษัท’ (Corporate Sustainability Reporting Directive หรือ CSRD)¹² กฎระเบียบนี้บังคับให้บริษัทต้องเผยแพร่รายละเอียดเกี่ยวกับวิถีดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน การต่อต้านการให้สินบนและคอร์รัปชัน ตลอดจนประเด็นความหลากหลายในบอร์ดผู้บริหาร และวิธีปฏิบัติกับพนักงาน โดยรายงานชิ้นแรกจะเผยแพร่ในปี 2024 เป้าหมายของการออกข้อบังคับนี้ คือ การยกระดับการทำงานของตลาดมูลค่าหลายล้านล้านดอลลาร์ที่ชื่อว่า ESG ซึ่งประสบปัญหามายาวนานเรื่องความไม่สม่ำเสมอในการนำเสนอข้อมูล ตลอดจนมาตรฐานการจัดทำรายงาน และวิธีการให้คะแนนความยั่งยืน

3.2) กฎระเบียบการตัดไม้ทำลายป่าแห่งสหภาพยุโรป (European Union Deforestation Regulation: EUDR)

กฎหมายว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า หรือ EUDR (EU Deforestation Regulation)¹³ ของสหภาพยุโรป ซึ่งได้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2566 และจะมีผลในทางปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม 2567 มาตรการ EUDR ตามการจัดกลุ่มสินค้าตามพิภพศุลกากรที่ระบุใน Regulation (EU) 2023/1115 เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อโลก ด้วยประโยชน์ในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ การสร้างพื้นที่สีเขียว รวมถึงการดูดซับก๊าซเรือนกระจกซึ่งเป็นต้นเหตุของภาวะโลกร้อน ซึ่งเป็นความเสี่ยงอย่างยิ่งต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่โลกกำลังเผชิญในปัจจุบัน

กฎหมายดังกล่าวกำหนดให้การส่งออกและนำเข้าสินค้าโภคภัณฑ์ (Commodities) 7 กลุ่มของสหภาพยุโรป รวมถึงผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสินค้า

¹¹ The Corporate Sustainability Reporting Directive Directive (CSRD) (EU) 2022/2464, Directive 2003/87/EC, Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting, available at <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>>, accessed 5 May 2024

¹² Implementing and delegated acts - CSRD, available at <https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/corporate-sustainability-reporting-directive_en>, accessed 5 May 2024

¹³ Deforestation Regulation implementation, The Regulation on Deforestation Free Products (EUDR) is an important turning point in the global fight against deforestation. It will start to apply on 30 December 2024. Regulation (EU) 2023/1115 of the European Parliament, available at <https://green-business.ec.europa.eu/deforestation-regulation-implementation_en>, accessed 5 May 2024

เหล่านี้ (Derived products) อาทิ ยางรถยนต์
เฟอร์นิเจอร์ กระดาษ เครื่อง ต้องตรวจสอบและ
รายงานที่มาของสินค้าเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีส่วน
เกี่ยวข้องกับการตัดไม้ทำลายป่าหรือการทำให้ป่า
เสื่อมโทรม ดังนั้น มาตรการ EUDR จะครอบคลุม
ตลอดโซ่อุปทาน และสินค้าที่วางจำหน่ายใน
สหภาพยุโรปจะต้องผ่านเงื่อนไข 3 ข้อ คือ
(1) สินค้าต้องไม่มาจากการบุกรุกพื้นที่ป่า (2) สินค้า
ต้องมีกระบวนการผลิตที่ถูกต้องตามกฎหมายของ
ประเทศผู้ผลิต และ (3) ต้องมีการตรวจสอบและ
ประเมินสินค้า (Due Diligence)

ในส่วนของการทำ Due Diligence ต้องมี
การดำเนินการใน 3 ส่วน คือ (1) การรวบรวม
ข้อมูลของสินค้า (Data Collection) (เช่น รายละเอียด
สินค้า ประเทศผู้ผลิต พิกัดภูมิศาสตร์ของ
ที่ดินที่ใช้เพาะปลูก ข้อมูลที่ยืนยันว่าสินค้าไม่ได้
มาจากการบุกรุกพื้นที่ป่า และข้อมูลที่ยืนยันว่าสินค้า
ผลิตถูกต้องตามกฎหมายของประเทศผู้ผลิต) (2) การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment)
บนพื้นฐานของข้อมูลที่รวบรวม เพื่อให้แน่ใจว่า
สินค้าที่จะวางจำหน่ายในตลาดอยู่เป็นไปตามที่
กฎหมายกำหนด รวมทั้งประเมินความเสี่ยงจาก
การมีสินค้าที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่อาจปะปนมา
และ (3) การลดความเสี่ยง (Risk Mitigation) โดย

หากพบความเสี่ยง จะต้องดำเนินการเพื่อลด
ความเสี่ยงลงมาให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (เช่น
หาข้อมูล และสำรวจตรวจสอบเพิ่มเติม และต้อง
จัดทำเอกสารเกี่ยวกับกระบวนการและมาตรการ
ลดความเสี่ยง) นอกจากนั้น ยังต้องแนบรายงาน
Green House Gas Emission และ
Biodiversity Loss ตาม Directive 2013/34/
EU as regards sustainability reporting
standards on deforestation-free products.¹⁴

3.3) กฎระเบียบ Green Claims Directive

คณะกรรมการยุโรปเตรียมนำเสนอ
“ข้อริเริ่มผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืน” (Sustainable Products
Initiative) ซึ่งเป็นการผลักดันให้สินค้าของ
สหภาพยุโรปที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านการ
ออกแบบ การใช้งาน และ To-Grave รวมทั้ง
ใช้พลังงานทั้งกระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ด้วยระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่า Product
Environmental Footprint (PEF) เป็นมาตรฐาน
วัดค่าทางสิ่งแวดล้อม (green claims)^{15 16} หรือ
การวัดผลกระทบของผลิตภัณฑ์และผลการดำเนิน
งานของบริษัทตลอดห่วงโซ่คุณค่าที่มีต่อสิ่งแวดล้อม
ตั้งแต่การสกัดวัตถุดิบจนถึงสิ้นวงจรอายุของ
ผลิตภัณฑ์นั้น

¹⁴ European Commission, Directive of the European Parliament and of the Council on common rules for the internal markets in renewable and natural gases and in hydrogen, available at <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0803>>, access 25 May 2024

¹⁵ ‘European Parliament, Green claims’ directive: Protecting consumers from greenwashing, available at <[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)753958](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)753958)>, accessed 5 May 2024

¹⁶ European Union, Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on substantiation and communication of explicit environmental claims (Green Claims Directive), available at <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A0166%3AFIN>>, accessed 5 May 2024

มาตรฐาน PEF ได้ถูกพัฒนามาเกือบ ทศวรรษ โดยตั้งอยู่บนฐานการประเมินวัฏจักรชีวิต ของผลิตภัณฑ์ (Life-Cycle Assessments: LCA) Directive on Green Claims อธิบายว่าผู้บริโภค มีความต้องการที่จะได้ข้อมูลที่มากเพียงพอเกี่ยวกับ ผลกระทบจากการบริโภคของตนต่อสิ่งแวดล้อม ข้อมูลที่มากขึ้นจะทำให้การเลือกนั้นทำได้ดีขึ้น ผู้บริโภคจำนวนมากมีเจตจำนงที่จะสนับสนุน เศรษฐกิจสีเขียว และเป็นเศรษฐกิจที่มีความ หมุนเวียน (Circular)” มากยิ่งขึ้น โดยจะต้องมีการ แสดงค่าทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Claims) ที่มีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการ ยังอาจมีการประกอบกิจการในลักษณะที่ก่อให้เกิด ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความยั่งยืนด้าน สิ่งแวดล้อมของผลิตภัณฑ์ (Environmental Sustainability of Products) ตั้งแต่การสกัด วัตถุดิบ ผ่านกระบวนการผลิต การใช้งาน จนถึง การจัดการขยะขั้นสุดท้ายซึ่งเป็นการจบวงจรชีวิต ของผลิตภัณฑ์นั้น เพื่อทำความเข้าใจผลกระทบ ของสินค้าและผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม Directive 2005/29/EC¹⁷ โดยเพิ่มค่าทาง สิ่งแวดล้อม (Environmental Claim)

3.4) Germany Supply Chain Due Diligence Act

เยอรมนีได้ออก The Supply Chain Due Diligence Act ฉบับใหม่ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม 2566 เพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อม เช่น แรงงานเด็ก สิทธิแรงงาน การปกป้องป่าไม้ การสร้างมลพิษ ในห่วงโซ่การผลิต ของผู้ผลิตสินค้าให้แก่ตลาดเยอรมนี เนื่องจากการ ออกแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับ สิทธิมนุษยชน (The National Action Plan for Business and Human Rights: NAP) ของ รัฐบาลเยอรมนีเมื่อปี 2559 โดย NAP มีเป้าหมาย ปกป้องสิทธิมนุษยชนในแวดวงธุรกิจ โดยเฉพาะ อุตสาหกรรมที่มีความเสี่ยงต่อการละเมิด ซึ่งเดิม กำหนดให้บริษัทเยอรมนีกำกับดูแลกิจการ ตรวจสอบห่วงโซ่อุปทาน (supply chain due diligence) ด้วยความสมัครใจ ในรูปแบบ The Supply Chain Due Diligence Act¹⁸ มีผลบังคับใช้ล่วงหน้าถึง 1-2 ปี ก่อนที่ร่างกฎหมาย EU Directive on Corporate Sustainability Due Diligence¹⁹ จะมีผลบังคับใช้

¹⁷ European Union Law, Directive 2005/29 - Unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation 2006/2004 ('Unfair Commercial Practices Directive'), available at <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005L0029>>, access 15 May 2024

¹⁸ Federal Ministry of Labour and Social Affairs, Germany, Supply Chain Act, Act on Corporate Due Diligence Obligations in Supply Chains, available at <<https://www.csr-in-deutschland.de/EN/Business-Human-Rights/Supply-Chain-Act/supply-chain-act.html>>, access 15 May 2024

¹⁹ European Commission, Corporate sustainability due diligence, available at <https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/corporate-sustainability-due-diligence_en>, access 15 May 2024

3.5) ด้านการเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน
ที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ (Task Force on
Climate-related Financial Disclosures: TCFD)

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (The
Stock Exchange of Thailand: SET)²⁰ ได้ให้
แนวทางการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินที่เป็นสากล
ที่เกี่ยวข้องกับโอกาสและความเสี่ยงจากการเปลี่ยน
แปลงสภาพภูมิอากาศมากยิ่งขึ้นว่า การลงทุนและ
การพิจารณาลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง
ยังเป็นก้าวสำคัญในการช่วยให้ผู้มีส่วนรวมใน
ตลาดทุนสามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่มาตรฐาน
การเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของบริษัท
ตามหลัก International Sustainability Standards
Board (ISSB) เป็นหน่วยงานภายใต้การดูแลของ
International Financial Reporting Standards
(IFRS) Foundation ในระดับสากล (global
baseline) สอดคล้องกับกรอบคำแนะนำของ
คณะทำงานเพื่อพัฒนากฎการเปิดเผยข้อมูล
ความเสี่ยงทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับสภาพ
ภูมิอากาศ (Task Force on Climate-related
Financial Disclosures: TCFD) และมาตรฐาน
บัญชี International Accounting Standards
Board (IASB) ถือเป็นมาตรฐานสำคัญที่ช่วยแก้ไข
ปัญหาในปัจจุบันที่หน่วยงานระดับสากลต่างมี
หลักการและแนวปฏิบัติด้านการวัดและเปิดเผย
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของบริษัทแตกต่างกัน
โดยการวัดผลและการเปิดเผยข้อมูลยังคงไม่สะท้อน
ถึงผลกระทบจากโอกาสและความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง

กับปัจจัยด้านความยั่งยืนต่อสถานะทางการเงินของ
บริษัท โดยที่

IFRS S1 กำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไปสำหรับ
บริษัทในการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินที่เกี่ยวข้อง
กับความยั่งยืน ซึ่งรวมถึงโอกาสและความเสี่ยง
ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืน ที่เกิดจากปัจจัยด้าน
สิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (ESG)

IFRS S2 กำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผย
ข้อมูลของบริษัทด้านโอกาสและความเสี่ยงที่
เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
(climate change) รวมถึงตัวชี้วัดตามกลุ่ม
อุตสาหกรรม (industry-based metrics) ที่บริษัท
ใช้ในการประเมินโอกาสและความเสี่ยงด้าน
climate change เพื่อให้ผู้ใช้รายงานนำข้อมูลของ
แต่ละบริษัทไปเปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม

ซึ่งการเปิดเผยทางการเงินดังกล่าวจะนำไปสู่
การเติบโตอย่างยั่งยืนของบริษัท และช่วยขับเคลื่อน
การลงทุนในธุรกิจคาร์บอนต่ำ ซึ่งเป็นกลไก
สนับสนุนให้ประเทศไทยสามารถบรรลุเป้าหมาย
ความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon neutrality)
ภายในปี พ.ศ. 2593 และเป้าหมายการปล่อยก๊าซ
เรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero) ภายในปี
พ.ศ. 2608 ได้ต่อไป

3.6) พระราชบัญญัติความโปร่งใสในห่วงโซ่
อุปทานของแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา
The California Transparency in Supply
Chains Act (CTSCA)

²⁰ The Stock Exchange of Thailand, ISSB กับกติกาสากลด้านความยั่งยืน ที่ผู้มีส่วนรวมในตลาดทุนทั่วโลกคอย, available
at <<https://setsustainability.com/page/sustainable-supply-chain>>./> accessed 30 May 2024

พระราชบัญญัติความโปร่งใสในห่วงโซ่อุปทานของรัฐแคลิฟอร์เนีย (CTSCA)²¹ มีวัตถุประสงค์ในการจัดการมีอยู่ของผลิตภัณฑ์ที่ขายในแคลิฟอร์เนียซึ่งผลิตขึ้นโดยใช้แรงงานทาส ณ จุดใดก็ได้ในห่วงโซ่อุปทาน พระราชบัญญัติกำหนดให้ธุรกิจบางประเภทต้องเปิดเผยขอบเขตและความพยายามในการจัดการความเป็นทาสและการค้ามนุษย์ออกจากห่วงโซ่อุปทานของแต่ละธุรกิจตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ

3.7) มาตรการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

การค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES)

การส่งออกและนำเข้ากากของเสียที่ขัดต่ออนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal: Basel Convention) หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนั้น ยังมีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อความยั่งยืน (Climate Disclosure Rule) ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลบริษัท ที่แสดงลักษณะการประกอบธุรกิจของบริษัท ซึ่งอาจประกอบด้วย วิสัยทัศน์กลยุทธ์ ห่วงโซ่คุณค่า และผู้มีส่วนได้เสียของธุรกิจ

นโยบายและเป้าหมายด้านความยั่งยืน ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาธุรกิจโดยคำนึงถึงประเด็นด้าน ESG เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้าใจถึงความมุ่งมั่นและเป้าหมายของการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

ที่สำคัญต้องแสดง ประเด็นสำคัญ และผลการดำเนินงานด้านความยั่งยืนข้อมูลที่แสดงถึงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และการกำกับดูแลกิจการที่บริษัทได้พิจารณาแล้วว่าสอดคล้องกับกลยุทธ์องค์กรและความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย โดยประเด็นสำคัญด้านความยั่งยืนที่บริษัทกำหนดจะเป็นแนวทางในการกำหนดเค้าโครงรายงานความยั่งยืนของบริษัทด้วย

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

โดยสรุป ESG เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Green Transition) และมีส่วนสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านทางพลังงาน (Energy Transition) ไปยังระบบการผลิตและใช้พลังงาน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และการบริหารอย่างมีธรรมาภิบาล ผ่านมาตรการ กฎหมายที่มีศักยภาพและมีโอกาสถูกพัฒนา เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย รูปแบบการใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเลือกใช้สินค้าและบริการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และลดของเสียหรือกากจากการบริโภค ในขณะที่การผลิตที่ยั่งยืนประกอบด้วย การเลือกวัตถุดิบและจัดการกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ไม่ก่อกากของเสียที่ทำลาย

²¹ State of California Department of Justice office of the Attorney General, The California Transparency in Supply Chains Act, available at <<https://oag.ca.gov/SB657>>, access 18 May 2024

สิ่งแวดล้อมจนเกินไป การเลือกใช้เทคโนโลยีการผลิต
ที่สะอาด

ซึ่งผู้ประกอบการจำเป็นต้องเข้าใจถึงกฎ
ระเบียบ หรือมาตรการ ข้อบังคับเพื่อลดความเสี่ยง
ในการดำเนินธุรกิจ และการปรับตัวเพื่อรองรับ
โอกาสในอนาคต

บรรณานุกรม

Deforestation Regulation implementation,
The Regulation on Deforestation Free
Products (EUDR) is an important
turning point in the global fight against
deforestation. It will start to apply on
30 December 2024. Regulation (EU)
2023/1115 of the European Parliament,
available at <[https://green-business.
ec.europa.eu/deforestation-regulation-
implementation_en](https://green-business.ec.europa.eu/deforestation-regulation-implementation_en)>, accessed 5 May
2024

European Commission, Directive of
the European Parliament and of
the Council on common rules for
the internal markets in renewable
and natural gases and in hydrogen,
available <[https://eur-lex.europa.
eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=
CELEX:52021PC0803](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0803)>, access 25 May
2024

European Parliament, Green claims' directive:
Protecting consumers from greenwash-
ing, available at <<https://www.europarl>.

[europa.eu/thinktank/en/document/
EPRS_BRI\(2023\)753958](https://eur-lex.europa.eu/eur-lex-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023PC0753)>, accessed 5
May 2024

European Union, Proposal for a DIRECTIVE
OF THE EUROPEAN PARLIAMENT
AND OF THE COUNCIL on substan-
tiation and communication of explicit
environmental claims (Green Claims
Directive), available at <[https://eur-lex.
europa.eu/legal-content/EN/TXT/
?uri=COM%3A2023%3A0166%3AFIN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A0166%3AFIN)>,
accessed 5 May 2024

European Union Law, Directive 2005/29 -
Unfair business-to-consumer
commercial practices in the internal
market and amending Council Directive
84/450/EEC, Directives 97/7/EC,
98/27/EC and 2002/65/EC of
the European Parliament and of
the Council and Regulation 2006/2004
(‘Unfair Commercial Practices Directive’),
available at <[https://eur-lex.europa.eu/
legal-content/EN/TXT/?uri=celex%
3A32005L0029](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005L0029)>, access 15 May 2024

European Commission, Corporate sustain-
ability due diligence, available at
<[https://commission.europa.eu/
business-economy-euro/doing-
business-eu/corporate-sustainability-
due-diligence_en](https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/corporate-sustainability-due-diligence_en)>, access 15 May 2024

Federal Ministry of Labour and Social Affairs,
Germany, Supply Chain Act, Act on

- Corporate Due Diligence Obligations in Supply Chains, available at <<https://www.csr-in-deutschland.de/EN/Business-Human-Rights/Supply-Chain-Act/supply-chain-act.html>>, access 15 May 2024
- Implementing and delegated acts - CSRD, available at <https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/corporate-sustainability-reporting-directive_en>, accessed 5 May 2024
- IPCC, (2013), Summary for Policy Makers. In: Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, available at <http://www.ipcc.ch/pdf/assessmentreport/ar5/wg1/WG1AR5_SPM_FINAL.pdf>, accessed 1 May 2024
- Moody, The Biggest ESG Risks In Your Supply Chain, available at <<https://www.moodyanalytics.com/articles/2022/top-esg-risks-in-supply-chain>>, accessed 30 May 2024
- NASA “Global Climate Change: Vital Signs of the Planet”, Overview: Weather, Global Warming and Climate Change, available at <<https://climate.nasa.gov/resources/global-warming-vs-climate-change/>>, accessed 1 May 2024
- PCW Regulatory landscape, available at <<https://www.pwc.pl/en/articles/your-suppliers-esg-profile-counts-why-and-how-can-you-best-manage-it.html>>, access 22 May 2024
- State of California Department of Justice office of the Attorney General, The California Transparency in Supply Chains Act, available at <<https://oag.ca.gov/SB657>>, access 18 May 2024
- Sustainable Capital Market Development Center, The Stock Exchange of Thailand, Sustainable Supply Chain, available at <<https://setsustainability.com/page/sustainable-supply-chain>>,/, accessed 30 May 2024
- The Corporate Sustainability Reporting Directive Directive (CSRD) (EU) 2022/2464, Directive 2003/87/EC, Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting, available at <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>>, accessed 5 May 2024
- The ESG Report, What is SDG and ESG?, available at <<https://esgthereport.com/>>

- what-is-sdg-and-esg/>, accessed 30 May 2024
- The Stock Exchange of Thailand, ISSB กับ
กติกาสากลด้านความยั่งยืนที่ผู้มีส่วนร่วม
ในตลาดทุนทั่วโลกรอคอย, available at
<<https://setsustainability.com/page/sustainable-supply-chain>>./>, accessed 30 May 2024
- Wang, X., et al., 2023, Role of ESG investments in achieving COP-26 targets, Energy Economics Vol. 123.
- World Bank, Climate Change Is a Challenge For Sustainable Development, available at <<https://climate.nasa.gov/resources/global-warming-vs-climate-change/>>, accessed 10 May 2024
- United Nation, Sustainable Development Goals (SDGs), available at <<https://climate.nasa.gov/resources/global-warming-vs-climate-change/>>, accessed 30 May 2024
- ธนาคารแห่งประเทศไทย, ส่งภาพรวมนโยบาย ESG ผลกระทบต่อภาคธุรกิจและการลงทุน, available at <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/bot-magazine/256601135GlobalTrend_ESG.html>, accessed 29 May 2024